

07.06.2007

Judaistika õpetamisest Tartu Ülikoolis

13.–15. maini toimus 375. aastapäeva ürituste raames usuteaduskonna konverents “Judaistika Tartus. Lazar Gulkowitsch ja tema Seminarium Litterarum Judaeorum Universitatis Tartuensis (mälestus tulevikuks)”.

Konverents märkis üht silmatorkavat fakti ülikooli ajaloos. Nimelt tegutsesid Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonnas aastatel 1934–1940 Euroopas ja kogu maailmaski ainulaadne judaistika õppetool ning seminar. Õppetooli professoriks oli algusest lõpuni Leipzigist 1933. aastal oma juudi päritolu tõttu vallandatud Lazar Gulkowitsch (1899–1941).

Iseseisev distsipliin

TÜ judaistika õppetool oli esimene katse, vähemalt Euroopas kui mitte kogu maailmas, etableerida teadust juutidest, nende ajaloost, keelest ja religioonist akadeemiliselt iseseisva distsipliinina, mitte allutatuna teistele, nagu see oli olnud kombeks Euroopa ülikoolide usuteaduskondades.

Nii oli just Tartus ja ei kusagil mujal võimalik õppida judaistikat peaaugina ning kolmes astmes kuni doktorikraadini. Arvestades 1930ndate aastate poliitiliselt keerulist õhustikku Euroopas, mõjub paradoksaalsena veel see, et õppetöö toimus kogu õppetooli eksisteerimise aja saksa ja heebrea keeles. See nii Eestis kui ka maailmas unustuse hõlma vajunud fakt asetub võrdväärseks rahvusvähemustele kultuurautonoomia andmise kõrvale Teise maailmasõja eelses Eesti Vabariigis.

Kahjuks pidid õppetool ja seminar jagama paljude teiste õppetoolide ja ühe teaduskonna saatust. Need suleti 1940. aastal nõukogude võimu poolt. 1941. aastal hukkasid natsid Gulkowitschi, tema abikaasa ja kaks tütart.

Konverents

Toimunud konverents oli üldse teine Gulkowitschi teemal maailmas. Tema tööd hassidismi, religiooni- ja keelefilosoofia ning keeleajaloo alal on uurijate jaoks suuresti tundmatud ja pakuvad veel aastakümneteks uurimismaterjali.

Üht osa konverentsi ettekannetest võibki nimetada Gulkowitschi mitmetasandilise keele- ja religioonifilosoofia kompamiseks eri lähenemismurkadest. Konverentsi peakülaline oli Gulkowitschi ainus veel elav õpilane, kauaaegne Leningradi ülikooli folkloristika professor ja muinasjutu-uurija Isidor Levin. Tema aulaloeng pakkus üsna vahetut elamust Gulkowitschi keelefilosoofiast, kuna oli põimitud ohtrate mälestustega. Ka Uku Masing, teine Levini õpetaja Tartus, leidis korduvat mainimist.

Tübingeni Ülikooli Institutum Judaicum esindajad Stefan Schreiner, Timotheus Arndt ja Friedmann Eissler vaatlesid Gulkowitschi pärandit vastavalt hassidismi uurimislöö, Maimonidese ja juudi religiooniloo ning keelefilosoofia ajaloo vaatevinklist.

TÜ doktorandid, Gulkowitschi uurijad Eestis, Anu Põldsam ja artikli autor vaatlesid mõiste "hassiid" varasemaid esinemisvorme käsitlevaid töid.

Võrdluseks Gulkowitschi Tartu perioodile rääkisid Leipzigi õpetlased Siegfried Hoyer ja Timotheus Arndt tema Leipzigi perioodist. Tartu Ajalooarhiivi teadur Tatjana Shor ning Haifa Ülikooli emeriitprofessor Michael Heltzer vaatlesid Gulkowitschi tähtsamaid õpilasi.

Judaistika jätkumine

Judaistika oli konverentsil esindatud laiemaltki. Helsingi ja Läti ülikooli esindajad käsitlesid 17. sajandi Tartuga seotud heebrea- ja arameakeelseid tekste, 1930ndate aastate Soome üht tähelepanuväärsemat juuti Israel-Jakob Schuri, kes üritas akadeemilist karjääri Helsingis, Läti juutide identiteedi problemaatikat ning Läti rabiinliku kirjanduse põhijooni.

Konverentsi lõpetas pidulik vastuvõtt Ülikooli Vanas Kohvikus, mida saatsid juudi laulud ning prorektor Birute Klaasi tervitussõnad. Tõstatus ka küsimus auväärse judaistika traditsiooni jätkumisest TÜs. Võimalusi on mitmeid, ent konverentsi külalised olid ühel meelel selles, et judaistikaga tegelemine Tartus akadeemilisel ja institutsionaliseeritud kujul on väga mõttekas ja jätkaks Gulkowitschi elutööd väärikal viisil.

Autor: Urmas Nõmmik